

terræ potius esse Jerusalem, in qua Salvator nostram est operatus salutem, juxta illud Psalmistæ *Psal. lxxiii, 12*, ibi: *Operatus est salutem in medio terræ*; quamvis hic textus diversimode a sanctis Patribus et interpretibus exponatur. S. enim Bonaventura ibi intelligit *in medio terræ*, id est in communi, quia Passio Christi omnibus æque profuit, quantum in se est: *vel in medio terræ*, id est in Jerusalem, quæ est in medio terræ, nam in sphaerico corpore, quid quid est in superficie terræ, est in medio. Ugo cardinalis ibi dicit *in medio terræ*, id est in Jerusalem; *vel in medio terræ*, id est in communi, ut communis mediator, cujus ope sumus redempti, et reconciliati. S. Theodoretus, et Euthymius exponunt *in medio terræ*, id est palam, et ubique in omni terra. S. Hieronymus *in medio terræ*, id est in Jerusalem, vel generaliter, in Judæa, quæ est medium terræ habitata; unde et illam pro sua Ecclesia delegisse videtur Deus, et Christus pro sua Passione, ut ipsa ex se, quasi ex orbis corde, salutem in totum mundum transmitteret, inquit Genebrardus apud Tirinum in cit. *Psal. lxxiii, 12*, ubi subjungit, quod sanctus Hieronymus allegorice explicat *in medio terræ*, id est in ventre virginali. Alii autem prætendunt medium terræ esse in civitate *Arin*, inter quos est Tostatus, qui in *Evangel. Matthæi*, cap. II, quæst. 7, fol. 188, column. 2, in fine, ultimæ impressionis Venetæ anni 1728, apud Nicolaum Pezzana, sic expresse habet: «Locus vero, qui est in medio mundi simpliciter, tam secundum longitudinem, quam secundum latitudinem, est civitas *Arin*, quæ est sub æquinoctiali, et distat nonaginta gradibus ab Oriente, et totidem ab Occidente; est etiam in medio secundum latitudinem, quia cum sit sub æquinoctiali, distat ab utroque polorum nonaginta gradibus, et secundum aliquos dicitur ibi esse paradisi terrestri, sed hoc non videtur verum.»

(197. Hic juvat subnectere ad tyronum eruditionem nomina cum sua significatione præcipuarum mathematicarum partium, quas ipsa, velut secunda parens, tanquam nobilissimas filias peperit ad omnes dirigendas, ac perficiendas humanas artes in orbe universo reperibiles ac exercibiles. Prima enim hominum scientia fuit ipsa *mathesis*, quæ excellentia sua nomen doctrinæ, seu disciplinæ merito est sortita, cum ipsa sit omnium scientiarum certior, ex quo in omnibus suis partibus demonstrative procedat, deducendo ab evidentibus suis principiis, infallibiles suas consequentias, ac conclusiones; unde *mathemata* dicuntur artes, quæ firmis demonstrationibus constant. Ab origine mundi cœpit, et culta fuit hæc celeberrima scientia; cum enim Adamus, sive divina revelatione, sive astrologiæ peritia, universalem mundi rerum interitum fore prædixisset, unum diluvio, incendio alterum, ejus nepotes Seth filii, ac successores per manus acceptam sapientiam excolentes, ne mathematicas artes omnino perirent, duas excitarunt columnas, alteram lapideam

contra diluvia, lateritiam alteram contra incendia, et utrique sua inventa inscripserunt; ut si lateritiam diluvio deleri contingeret, lapidea superstes hominibus discendi copiam faceret. Sic testatur Joseph lib. 1, c. 3 *Antiquit.*, qui lapideam sua ætate adhuc in terra Siriade exstitisse scribit.

(198. Tres sunt mathematicæ primogenitæ, nempe *arithmetica, geometria et statica*, quia cum ipsa dicatur scientia quantitatis, tres sunt quantitates, quas considerare potest, scilicet *discreta, extensiva et intensiva*, et tribus modis tres omnes metiri possunt, id est numero, mensura proprie dicta, et pondere.

(199. Arithmetica igitur est scientia numerorum, seu quantitatis discretæ, quæ juxta suos operandi modos, vocatur *algorismus*, vulgo *Algorismo* et est ars computandi, aut *algebra speciosa*, quæ considerat proprietates et vim numerorum, dicta *algebra* a Geber, uno ex suis auctoribus, et *speciosa* a variis suis speciebus.

(200. Geometria est scientia mensurarum, seu dimensionum, aut quantitatis extensivæ vel continuæ: a variis suis operationibus vocatur *longometria, areometria et herometria*, quæ sunt tres dimensiones communes omnibus corporibus, id est *longitudo, latitudo et soliditas*. Partes areometriæ sunt *trigonometria, tetragonometria, cyclometria* et similes, prout utitur triangulis, quadrilateribus, aut circulis ad conficiendas suas dimensiones.

(201. Statica est scientia ponderum, seu quantitatis intensivæ, quæ causat grave et leve, et tot habet partes, quot solent esse potentia motrices, seu machinæ, quibus vires exiguæ potentia ad ingentia pondera movenda plurimum augentur; et sunt præsertim septem, nempe, *vectis, axis in peritrochio, trochlea, rotæ dentatæ, planum inclinatum, cochlea et cuneus*, quibus tot mirabiles effectus tum in solidis, tum in fluidis operantur.

(202. Istæ vocantur primæ mathematicæ, quia ab ipsis oriuntur secundæ, quæ sunt quatuor, nempe *cosmographia, mechanica, optica et musica*. Cum enim ipsæ ultra quantitatem considerent aliquod particulare corpus, si cum ipsa quantitate adjungitur motus circularis, oritur *cosmographia*; si motus rectus *mechanica*; si umbra aut lux, *optica*; si sonus *musica*.

(203. *Cosmographia* describit universum orbem; divisa tamen in suas partes, id est in *astronomiam*, seu *astrologiam*, quæ est scientia astrorum; in *geographiam*, quæ est descriptio terræ; et in *meteorologiam*, quæ est cognitio corporum imperfectorum. (204. Sub astronomia seu astrologia comprehenduntur *uranographia*, id est descriptio cælorum, *sphæra*, id est scientia primi mobilis, et *theoria planetarum*, id est doctrina particularis astrorum.

(205. Sub geographia comprehenduntur *hydrographia*, quæ marium et insularum descriptionem exhibet; *chorographia*, quæ

in particularium tantummodo regionum, regnorum scilicet, et provinciarum descriptione versatur; et *topographia*, quæ singularem duntaxat locorum, nempe unius civitatis, villæ, aut pagi descriptione contenta est.

(206. A meteorologia considerantur omnia corpora imperfecta, quæ solent reduci ad quatuor principia, nempe ad *exhalationes, vapores, halitus et fuligines*, quæ a quatuor elementis exire dicuntur.

(207. Mechanica, aut machinaria comprehendit sub se quatuor partes, id est, *mechanicam simpliciter dictam*, quæ movetur a seipso, *pyrotechnicam*, quæ movetur ab igne, *pneumaticam*, quæ movetur ab aere et *hydraulicam*, quæ movetur ab aqua.

(208. Optica, seu prospectiva dividitur in *opticam propriam*, quæ considerat radios directos, in *catoptricam*, quæ reflexos, et in *dioptricam*, quæ refractos. Ad primam reducitur pictura, ad secundam specularia, seu scientia speculorum, ad tertiam scientia microscopiorum, telescopiorum et conspiciellorum.

(209. Musica dividitur in vocalem et instrumentalem. Vocalis continet *melopœam*, seu concentum, vulgo *harmonia, melodia*, rhythmicam et poeticam; instrumentalis continet *encordicum*, quæ fit nervis, seu vulgo *corde* et similibus; *pneumaticam*, quæ fit flatu, uti cum buccina, seu tuba et similibus; et *crusticam*, quæ fit pulsatione, uti cum tympanis et similibus.

(210. Ex his divisionibus colligitur, quod cosmographia habet pro objecto magnum orbem, et aliæ exiguum mundum, quia illa considerat orbem universum et aliæ particularem objecta sensuum, id est mechanica pro objecto habet *tangibile*, optica *visibile* et musica *audibile*, seu auditu perceptibile.

(211. Secundis mathematicis succedunt tertiæ, quæ sunt quinque, nempe *chronologia, gnomonica, architectura, navigatoria, et ars militaris*. (212. Ad chronologiam, quæ est scientia temporum, id est quæ certis notis, et indicis præteritarum rerum memoriam suis temporibus assignat, reducuntur historia et genealogia. (213. Ad gnomonicam, quæ est scientia umbrarum, reducitur diversitas horologiorum solarium. Horologia autem rotaria, arenaria, clepsydrica, seu aquaria pertinent ad mechanicam, seu machinariam. (214. Architectura, quæ est scientia fabricarum, seu ædificationum, dividitur in *civilem, nauticam et militarem*. Prima subdividitur in privatam et publicam. Secunda in tot partes quot sunt navium varietates. Tertia in defensivam, uti sunt fortificationes et offensivam, uti sunt arietes, cubiuli, vulgo *mine* et similia juxta temporum, et locorum usus. (215. Navigatoria continet duas partes, unam ad inventiendum portum, et aliam ad recognoscendam viam: tota penitus dependendo ab astronomia, a gnomonica, a geographia et a magnetica. (216. Ars militaris tradit modum duccendi et reducendi exercitum, irruendi in hostes,

pugnam cum ipsis committendi, et ab ipsis se defendendi.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

(217. Innumera sunt futilia, quæ auctor noster ex omni genere librorum sine criterio ullo in hoc articulo de mundo congescit, quæ, si velimus omnia ad sanæ critices amussim expendere, opus sane magni laboris, nulliusque utilitatis iniremus; satius enim esset rem retractare. Quis porro inanes quæstiones, aniles fabulas, turpes, variasque allegorias, ac sacrorum Bibliorum abusum referre sustineat? Pauca tantum animadvertere satagamus.

(218. De paradiso terrestri multa habet a n. 56 ad 62 quæ doctis viris non probantur: quare videatur omnino Petri Danielis Huetii episcopi Abrincensis eruditissimus de *paradisi situ Tractatus*, in quo et aliæ quæstiones huc spectantes resolvuntur.

(219. Quod de Henoch ait num. 62, cum *Genes. cap. v, vers. 24*, habeamus, *Ambulavitque cum Deo, et non apparuit, quia tulit eum Deus*, non facit pro ipso, nec contra ipsum auctorem in proposita quæstione.

(220. Num. 69, adducit verba Martyrologii Romani pro asserendo anno Nativitatis Christi. Advertas tamen, Ecclesiam, cum Scripturam sacram Vulgatæ editionis ab Hebraico potissimum fonte translata ut authenticam nobis proposuerit, in medium reliquisse, Hebraicæ, an Græci codicis calculos recipere velimus; nam in Vulgata, Hebræorum, in Martyrologio, LXX interpretum secutum computum invenimus.

(221. A n. 90 ad 104 de mundi systematibus agens, cum Purchotio, vel P. Fortunato a Brixia utitur, inoffenso Ferraris pede legi potest; non vero cum quid de suo addit, vel a turbidis fontibus haurit. Videnda igitur de systematibus mundi, præsertim Copernici, Cartesii, Newtonii, et Wisthonii, *Introductio ad Historiam universalem*, Anglice editam et Gallice versam anno 1732.

(222. Iis, quæ de rotunditate terræ n. 105 adducit utpote jam antiquatis, substituenda sunt ea, quæ astronomi Galli a rege Christianissimo ad polum arcticum et ad æquatorem missi nostra ætate scripserunt, a quibus apparet terraqueum globum circa polos esse planiorem, quam versus æquatorem.

Cætera Ferraris sphalmata quisque primo intuitu cognoscat.

RESPONSIO AUCTORIS.

In hoc monito editorum theologus noster asserit quod Lucius de paradiso terrestri multa habet a n. 56 ad 62 quæ a doctis viris non probantur. Et tamen ibi adducta a me sub n. 56 tradita sunt ab eruditiss. Calmet, allegante LXX interpretes, et etiam a doctissimo Tostato. Quæ n. 57 tenet communior inter recentiores sententia, teste nostro Frassen, eamque pluribus probant Sixtus Senensis, Cornelius a Lapide, Maldonatus, Genebrardus, Pererius et plures alii id col-

ligentes ex sac. Scriptura. Quæ n. 58 tenent Genebrardus, Frassen., Tostatus et plurimi Patres tam Græci quam Latini ac etiam plerique Hebræi, apud Malvendam, et ad id adducitur etiam Eusebius et S. Hieronymus. Quæ n. 59 excerpta sunt ex Abulensi, Vincentio Fuga, Frassen allegante S. Augustinum et Mosen Barcepha. Quæ n. 60 tradunt S. Epiphanius, S. Augustinus, Tertullianus, Sixtus Senensis, Delrius, Bellarmin., Gregorius Valentia, Malveda, Suarez et fere omnes, tum veteres, tum recentiores, ut testatur Tirinus eruditissimus, asserens, id tenere sanctos Irenæum, Isidorum, Hieronymum, Justinum et S. Thomam et etiam Abulensem, Cornelium a Lapide, Salianum, et novissime tradidit piissimus et eruditissimus Clericatus nelle *Spiche raccolte*, vulgari idiomate, verb. *Elia* et *Enoc*, ubi ex historia chronologica nostrorum Franciscanorum religiosorum Jerusalem scripta a Patre Joanne a Calaura observantis provincie Burgensis, lib. II, cap. 4, refert mirabilem successum nostri ven. fratris Benedicti ab Aretio, ab angelo in paradysum terrestrem translato, indeque incolumis ad portum civitatis Anconæ et a me *ibidem* n. 61 ad corroborationem, et ut jacet, ex ipso transcriptum. Unde si theologo nostro cum suis doctis viris tacito nomine allegatis, non probantur tradita a n. 56 ad 62, sufficit mihi quod prius fuerint probata et tradita a tot Patribus et doctoribus undequaque omni eruditione et virtute præstantibus a me citatis. Quod ego sub n. 69 adducam verba Martyrologii Romani pro asserendo anno Nativitatis Christi, sine ullo criterio, quod est extra meum institutum, venio potius commendandus quam censurandus cum ex documento Seraphici mei Patris S. Francisci velim in omnibus et per omnia sequi Romanam Ecclesiam, quæ, relicto omni criterio, de anno nativitatis Christi tenet, et ser-

MUNERA SEU DONA.

Vid. verb. XENIA.

MUSICA, MUSICUS.

SUMMARIUM.

1. Musica in ecclesiis est de jure permessa. — 2. Episcopus non potest prohibere, ne in ecclesiis fiat musica. Bene tamen potest præcipere musicis, quod non canant, nisi verba sacra et musica sit devota et ecclesiastica. — 3. Neque potest episcopus prohibere musicis; ne canant in illis ecclesiis, ubi non regit magister capellæ cathedralis. — 4. Neque, quod musici non accedant ad canendum sine sua licentia. — 5. Prohiberi non debet musicis usus fistulæ, seu corniculæ, quæ viget etiam Romæ. — 6. Musica non decet in officio Quadragesimæ, præsertim cum instrumentis, et si est occasio alicujus scandali. — 7. Musica in luctu importuna narratio. — 8. Conceditur licentia regulari, ut possit esse magister capellæ, seu cantor cathedralis, vel alterius ecclesiæ. — 9. Non conceditur, quod moniales possint a viris doceri cantum, seu musicam, vel sonum, nec ad crates, nec ad portas. — 10. Nisi brevi tempore pro cantu Gregoriano. — 11. Occasione musicæ nulla monialis eximi potest a choro, vel ab one-

vat universaliter et ubique, ut canit in ipso Martyrologio. Fontes autem a quibus ego mea asserta hausi nequaquam sine injuria dicendis turbidi, nisi quis turbidis oculis eos ut turbidos apprehenderit. Quæ ego trado de rotunditate terræ, dicit noster theologus esse jam antiquata et tamen ea sustinent etiam inter alios Purchotius, tom. III, part. II, sect. 4, cap. 1, et Pater Fortunatus a Brixia, in *Philosophia sensuum mechanica* tom. II, tract. 1, sect. 2, dissert. 1, propos. 1, scholio 2, ubi, adductis contrariis opinionibus cum suis præcipuis fundamentis in § *Verum* sic expresse concludit: « Verum ejusmodi momenta tanti neutiquam sunt, ut a communi in physica de telluris rotunditate sententia nos recedere cogant. » Prius theologus noster dixerat: « Cum Purchotio vel Patre Fortunato a Brixia utitur, inoffenso pede Ferraris legi potest, » nunc non sibi constans vult, opinionem de terræ rotunditate esse antiquatam, quamvis a tantis auctoribus traditam et novissime defensam a dictis Purchotio et Fortunato quibus ipse jure merito fudit. Tandem theologus noster pro sua comitate concludit: « Cætera Ferraris sphalmata quisque primo intuitu cognoscet. » Ast vero rite perpensis omnibus a me ibi adductis ad cuncta mea asserta probanda, censent æqui rerum æstimatores indebitam, injuriosam atque indignam datam ipsi a theologo nomenclaturam, ipsumque amandant ad præfationem recol. mem. Benedicti XIV, sui primi tom. *De synodo diœcesana*, § *Porro*, ubi inter alia sic expresse habet: « Nihil contumeliose jacentes in alios quantumvis ab opinione nostra longe dissentiant; id enim homini Christiano indignum et honesto viro indecens existimamus. Neque vero minus valde unumquemque sententiam suam tueri posse censemus si ab aliorum contemptu et injuria absteineat. »

ribus monasterii communibus. — 12. Musica in ecclesia exteriori monialium pro aliquibus principalioribus festivitatibus toleranda est, ubi adest talis consuetudo; secus vero non. — 13. Episcopus prohibere potest ne musica in ecclesiis canatur lingua vernacula. — 14. Cantiones vulgari sermone in festo sanctissimi sacramenti cantare non convenit. — 15. Musici conducti a capitulo pro cantu ecclesiæ possunt ab illo expelli ad instar famulorum absque ulla causa. — 16. Musici ecclesiæ cathedralis gaudent privilegio fori. — 17. Musici qui non sunt de gremio capituli debent cedere præcedentiam clericis beneficiatis. — 18. Musici non excusantur a jejuniis ratione cantus, nisi per illud voces corrumpent, et redderentur inhabiles ad canendum. — 19. Organorum usus quando incepit in ecclesiis; ad n. 20. — 21. Organa et instrumenta musica nequeunt adhiberi in missis defunctorum. — 22. Pro complemento afferuntur quædam ex Sap. Tostato. — 23. Alia ad rem ad n. 30. — 51. V. verb. CANTIONES.

(1. Ut honorificetur Deus in sanctis suis, musica in ecclesiis est de jure permessa textu expresso in extravag. *Docta*, unic. De vita et honestat. cleric., et tradunt communiter doctores cum Pignatell., tom. III, consult. 41, per tot. Unde *Ecclesiastici* XLII, 5, habetur non esse impediendam musicam, ibi: *Non impedias musicam*; et *ibidem*, XLVII, 11, commendatur David eo quod *stare fecit cantores contra altare et in sono eorum dulces fecit modos*.

(2. Hinc episcopus non potest præcipere quod in ecclesiis non fiat musica (exceptis monialibus), sed bene poterit musicis præcipere quod non canant nisi verba sacra et quod musica nihil immodestum, aut turpe sapiat, et tota sit devota et ecclesiastica, prout jussit Alexander VII 23 Aprilis 1657 et Innocentius XII 20 Augusti 1692.

(3. Neque potest episcopus prohibere musicis ne canant in illis ecclesiis ubi non regit magister capellæ cathedralis. Sac. congr. Episcoporum. 11 Martii 1648. (4. Neque quod musici non accedant ad canendum sine sua licentia ut contra edictum episcopi Aquilani talia prohibentis rescripsit sac. congregat. Episcoporum. et regularium. 2 Decembris 1695, referente emin. card. Petrucci.

(5. Prohiberi non debet musicis usus fistulæ seu corniculæ qui viget etiam Romæ, non obstante decreto concilii provincialis, quando non fuit receptum neque in metropolitana. Sac. congr. Episcoporum. et Regul. in *Bergomen*. 22 Novemb. 1593.

(6. Musica non decet in officio Quadragesimæ præsertim cum instrumentis, et si est occasio alicujus scandali. Sac. congregat. Episcoporum. in *Patavina* 27 Martii 1601, apud Nicol., in *Floscul*. verb. *Musica*, n. 3. (7. Unde *Ecclesiastici* XXII, 6, dicitur: *Musica in luctu importuna narratio*.

(8. Conceditur licentia regulari, ut possit esse magister capellæ vel cantor cathedralis vel alterius ecclesiæ. Sac. congregat. Episcoporum. et Regular. in *una Augustinen*. *Lombard*. 28 Januarii 1606, et in *alia Servitarum* 22 Februarii ejusdem anni.

(9. Non conceditur quod moniales possint a viris doceri cantum seu musicam vel sonum, neque ad crates, neque ad portas. Sac. congr. Episcoporum. in *Agrigentina* 23 Aprilis; in *Parmen*. 8 Maii, et in *Regien*. 23 Julii 1602; in *Maceraten*. 17 Februarii, in *Messanen*. 10 Junii, et in *Anconitana* 15 Septemb. 1603; in *Neapolitana* 8 Novembr. 1604 et 3 Julii 1647, apud Nicol., *l. c.*, n. 5. (10. Nisi brevi tempore pro cantu Gregoriano. Ead. sac. congr. Episcoporum. 2 August. 1647; 5 Januar. 1649; 21 Januar. 1650.

(11. Occasione musicæ nulla monialis eximi potest a choro vel ab oneribus monasterii communibus, sub pœna privationis veli vocisque activæ et passivæ et aliis arbitrio sacre congregationis. Eadem sacra congregatio Episcoporum. in *Anconitana* 15 Septemb. 1603.

(12. Est decretum generale sacre congregationis esse tolerandam musicam in eccle-

sia exteriori monialium præsertim in quibusdam festis principalibus, ubi est talis consuetudo; ubi vero consuetudo non adest, non esse de novo concedendam. Ead. sac. congreg. Episcoporum. in *Neapolitana* 10 Novem. 1582.

(13. Vigore decreti concilii cap. 8, sess. XXII, *De celebratione missar.*, non obstante quacunque contraria consuetudine, poterit episcopus prohibere ne in ecclesiis et oratoriis publicis canatur musica lingua vernacula, quantumvis cantiunculæ et verba spiritualia sint. Sac. congr. Rit. in *Hisp.* 3 Septemb. 1695 et 24 Novem. 1696, referente eminentiss. card. Colloredo, in responsione ad quartum; quia cantus hujusmodi est contra ritum Ecclesiæ. (14. Et eadem sac. congr. Rit. in *una Abulensi* 21 Mart. 1609, jam decreverat, quod cantiones vulgari sermone in festo sanctissimi sacramenti cantare non convenit.

(15. Musici conducti a capitulo pro cantu ecclesiæ possunt ab illo expelli ad instar famulorum absque ulla causa; Rota in *Majoricensi*, *juris amovendi musicos* 14 Januar. 1729, per tot., coram Molino. Sic refert Ursaya, in *Miscellaneo sacro et profano*, part. II, verb. *Musici*.

(16. Musici ecclesiæ cathedralis gaudent privilegio fori. Sac. cong. Immun. in *Beneventana* 28 Novemb. 1653, apud Pignatell., tom. IV, consult. 90, n. 11.

(17. Musici, qui non sunt de gremio capituli in processionibus et aliis actibus publicis, non debent præferri clericis beneficiatis. Unde non debent incedere cum beneficiatis, sed immediate post crucem, non obstante consuetudine. Sac. congr. Rit. in *Urbeventana* 20 Novemb. 1610 et 15 Januar. 1621, et in *Vigilien*. 8 Octob. 1650, apud Pignatell., cit. consult. 90, a n. 1.

(18. Musici non excusantur a jejuniis ratione cantus, nisi per illud voces corrumpent, et redderentur inhabiles ad canendum, quia tunc paterentur grave incommodum, cum vivant ex voce grata. La Croix, l. III, p. II, n. 1349, cum aliis ibi citatis.

(19. Organorum usum in ecclesiis incepisse tempore Vitaliani Papæ circa ann. Domini 660, refert ex Platina Pignatell., t. III, consult. 41, n. 8, ubi dicit hanc esse veriore et communiorem sententiam. Alii autem apud Crosolium in *Mystagogo*, lib. III, cap. 27, organa incepisse audiri in ecclesia, permittente S. Damaso Pontifice, qui creatus fuit Sum. Pontifex 13 Sept. anno 367. *Organorum mentio fit a Juliano Halicarnasense secta Eutychemo, qui sæculo quinto cadente floruit, ad cap. XXXI *Job*, in Junii Patricii *Catena Græcorum Patrum*, et ab antiquiore Prudentio in *Apoth. adv. Jud.* Sala tamen in *Bonam*, tom. XI, p. 380, hæc satis verisimiliter ait, non tam fuisse organa instar nostrorum pneumatica, quæ folliibus inflantur, quam psalteria ex sistris, seu calamis compacta. Verum, an de psalteriis intelliget Sala illud quoque Augustini in *Ps. lvi*, « organum dicitur, quod grande est, et inflatur folliibus; » et quæ de organis tradit